

тлумачення. Як стверджує О. Мінаєва [5], під сутністю останньої розглядають певний тип економіки, в якому знання виступають центральним елементом, а процес їх виробництва визначається як джерело економічного зростання та конкурентноздатності.

Знання й інформацію у якості структурних елементів постіндустріального суспільства в II пол. XX ст. виокремили у концепції соціолог Д. Белл [1]. На його думку, основною ознакою постіндустріального суспільства слід вважати не трудову вартість, а саме теорію вартості, засновану на знаннях. Систематизація знань призводить до появи різноманітних інновацій. Навіть за умови продажу знання стають і надбанням споживача, і, водночас, залишаючись власністю їхнього виробника.

Знання необхідні для функціонування будь-якого суспільства. Економіку знань характеризує принципово нове осмислення самої сутності останніх. Тому пріоритетним фактором прийняття рішень в будь-якій сфері діяльності сучасного соціуму вважаються теоретичні знання як сукупність систематизованої інформації. Вказане завдання можливо реалізувати завдяки інституту освіти.

Тож, враховуючи роль освіти в суспільстві, її слід розглядати як:

- 1) цінність, що сприяє взаємодії соціальних суб'єктів у ході навчання;
- 2) інститут, що забезпечує підготовку індивіда до життєдіяльності у соціумі;
- 3) чинник відтворення соціальної структури суспільства;
- 4) якісну характеристику людини та показник її конкурентноздатності.

Використана література:

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл. – М. : Академия, 2004. – 788 с.
2. Дьюї Дж. Демократія і освіта / [пер. з англ.] ; Дж. Дьюї. – Львів : Літопис, 2003. – 294 с.
3. Дюркгейм Э. Социология образования / Э. Дюркгейм: [пер. с фр. Т. Г. Астаховой]; науч. ред. В. С. Собкин, В. Я. Нечаев. – М. : ИНТОР, 1996. – 340 с.
4. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США / [пер. с англ.] ; Ф. Махлуп. – М. : Прогресс, 1966. – 462 с.
5. Минаева О. Н. Измерение экономики знаний : проблемы и перспективы [Электронный ресурс] / О. Н. Минаева. – Режим доступа к статье с экрана: www.econorus.org/consp/files/8cku.doc
6. Миндели Л. Э., Пипия Л. К. Концептуальные аспекты формирования экономики знаний / Л. Э. Миндели, Л. К. Пипия // Проблемы прогнозирования. – 2007. – № 3. – С. 117.
7. Подольська Є. А. Освіта як чинник розвитку особистості в соціокультурному контексті: [монографія] / Є. А. Подольська, В. М. Назаркіна, А. О. Яковлев. – Х. : Вид-во НФаУ, 2002. – 236 с.
8. Спенсер Г. Синтетическая философия / [пер. с англ.] ; Г. Спенсер. – К. : Ника-Центр, 1997. – 512 с.

Аннотація

В статті розглядається освіта як суспільне явище. Виявляється специфіка освіти на рівні підготовки людини до взаємодії з різними соціальними інститутами. Визначається поняття освіти на основі його ролі в суспільстві.

Annotation

Education as public phenomenon is examined in the article. The specific of education at the level of preparation of personality turns out to co-operating with different social institutes. The concept of education is determined on the basis of his role in society.

УДК 37(091)(477-25)"20"

Назаренко О. В.

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВЦІВ-ПЕДАГОГІВ КИЇВСЬКОГО ІНО У 20-Х РОКАХ ХХ СТ.

Вітчизняна педагогіка 20-х років ХХ ст. характеризувалася впливом педагогічних ідей західноєвропейських країн. Тенденція відмови від дореволюційної системи освіти й виховання зумовила активне вивчення та використання науковцями досягнень зарубіжної педагогіки й створення на їх основі різноманітних педагогічних напрямів в Україні. В центрі уваги були питання розвитку особистості дитини, розгляд теорії "вільного виховання", проблеми трудового загартування. У зв'язку з цим актуальності набули педагогічні погляди зарубіжних учених кінця XIX – початку XX ст. (М. Монтесорі, Г. Шарельмана та ін.), а також праці Й. Песталоцці, Ж-Ж. Руссо та ін.

Історико-педагогічні дослідження науковців КІНО, присвячені розвитку школи в країнах Західної Європи та Америки, були найавторитетнішими в українській педагогічній науці того часу. Це праці С. А. Ананьїна, Г. Є. Жураківського, Б. С. Манжоса, О. Ф. Музиченка, В. П. Роднікова та ін.

Значна частина їх публікацій присвячена розгляду німецького педагогічного досвіду. Це пояснюється більшим прогресом Німеччини в розвитку педагогічної думки порівняно з іншими європейськими країнами. До того ж, розвиток української й німецької школи відбувався в схожих соціально-економічних умовах. Українські педагоги досліджували повоєнний стан німецької школи та післяреволюційний стан

радянської школи, намагаючись їх аналізувати та порівнювати.

Так, проблеми педагогічної науки в Німеччині детально розглянуті в праці С. А. Ананьїна. Вчений виділяв такі проблеми: відсутність єдиної системи народної освіти, політичне виховання дітей, проблема пріоритетності впливів, загальноосвітня чи професійна школа; робота сільського вчителя, визначення цілей виховання; питання педагогічної психотехніки; комплексне навчання. Причиною відсутності єдиної системи народної освіти в Німеччині С. А. Ананьїн назвав неузгодженість у поглядах через класову боротьбу, що відбувалася в німецькому суспільстві. Проблема політичного виховання також зумовлена існуванням трьох основних точок зору, жодну з яких вчений не вважав цілком правильною. Перша полягала в аполітичному вихованні, друга – у формуванні в учнів твердих політичних переконань, а прихильники третьої позиції відстоювали об'єктивізм учителів у викладенні різних політичних поглядів [1].

Говорячи про існування різних поглядів на мету виховання в педагогічній думці Німеччині, С. А. Ананьїн акцентує увагу на підпорядкованості мети виховання суспільній ситуації. Характерно, що дослідник описав ситуацію в педагогіці Німеччини, яка згодом відбувалась і в радянській педагогіці: мету виховання педагоги змушені були визначити по-іншому, відповідно до програм уряду, який прийшов до влади.

Особливості формування школи в Радянському Союзі та в Німеччині в складних суспільно-економічних умовах досліджував також О. Ф. Музиченко [7]. Він вважав корисним використання досвіду розвитку німецької школи в післявоєнний час, тому звернув увагу на такі її позитивні досягнення, як турбота про вдосконалення методики, регулярна організація лекцій для педагогів. Проте вчений не розділяв деякі погляди європейських педагогів, наприклад, позицію про необхідність роздільного навчання хлопців та дівчат, звернувши увагу на поширеність в СРСР спільного навчання школярів обох статей.

Поряд із дослідженням педагогічних ідей Німеччини, в працях вчених інституту аналізувалися педагогічні ідеї інших країн (зокрема Великобританії та США) та можливості їх використання в Україні. Зарубіжні наукові концепції, які є складовими педагогічного світогляду, стали предметом дослідження Б. С. Манжоса. Зосередившись на теоретичному охопленні процесу навчання, вчений спинився на розгляді німецької структурної теорії, якій протистояв американський біхевіоризм. Ці концепції мали протилежні погляди на суть процесу навчання, в якому були виокремлені дві проблеми: проблема пам'яті та проблема успіху. Американські педагоги вважали, що успіху в навчанні досягають несвідомо, випадково. Німецькі вчені дотримувались думки про те, що в процесі навчання наявні попередні акти свідомості, розуміння ситуації. Б. С. Манжос спробував оцінити дві теорії з позиції марксистської концепції і вважав за доцільне використання результатів дослідів обох сторін [5].

Висвітлення американської педагогічної думки широко представлено в працях ученого. Він регулярно переглядав педагогічну періодику та друкував статті, присвячені останнім досягненням американських педагогів. Це особливості застосування проектного навчання, а також шляхи його впровадження у вітчизняній педагогічній практиці. Завдяки таким публікаціям українські вчителі мали змогу отримати більш повне уявлення про нові методи навчання.

Активне впровадження ідей трудової школи у вітчизняну школу 20-х років зумовило звернення науковців інституту до розгляду зарубіжної педагогічної думки з цього питання. Помітний внесок у висвітлення розвитку ідей трудового виховання, починаючи з Античності і до XX ст., належить С. А. Ананьїну. Вчений проаналізував погляди класиків зарубіжної та вітчизняної педагогіки та визначив чинники, які впливали на розвиток теорії трудового виховання. Так, обґрунтувавши принципи трудового виховання в українській педагогіці, С. А. Ананьїн звернув увагу на їх відмінність від російської педагогічної думки: політехнізм в основі російських навчальних планів та спрямованість на професійну освіту в українських школах [2].

Характеристика різних теорій трудового виховання міститься у праці В. П. Роднікова. Вчений розглядав ідеї трудової школи в творчості зарубіжних педагогів: В. Лайя, О-Ши, Кершенштейнера, Р. Зейделя. Він запропонував шляхи впровадження трудової педагогіки в Україні: організувати навчання в школах на основі самодіяльності учнів; підвищити рівень навчання ручній праці в школах таким чином, щоб праця була в основі всього шкільного курсу; організувати при школах майстерні, де діти будуть навчатись найпростішим ремеслам; розвивати в школярів навички до колективного співробітництва [8].

Вивчаючи історію розвитку трудового виховання, вчені інституту у вищезгаданий період низку праць присвятили педагогічним ідеям Й. Песталоцці. Так, значення педагогічної діяльності Й. Песталоцці для розвитку освіти висвітлив Г. М. Іваниця. Вчений розкрив найголовніші дидактичні принципи, висунуті великим педагогом (природовідповідності, наочності, послідовності й наступності, демократизації, зв'язку навчання з життям). Особливо цінними він вважав погляди вченого про необхідність творчості, самодіяльності й активності учнів у процесі навчання: "Замість сліпого механічного засвоєння Песталоцці кладе в основу педагогічної роботи творче ознайомлення дитини з навколишнім життям" [4, с. 18]. Характерно, що Г. М. Іваниця акцентував увагу на тих питаннях педагогічної спадщини Й. Песталоцці, які були менш висвітлені українськими дослідниками. Це погляди щодо важливості виховання ініціативних, самостійних працівників, здатних мислити, а саме людей, які будуть розуміти процес у цілому, а не виконувати свою роботу механічно [4].

Питання розвитку педагогічних ідей Й. Песталоцці у вітчизняній педагогіці досліджував

О. Ф. Музиченко. Прослідковуючи розуміння та використання в дореволюційний період ідей педагога, О. Ф. Музиченко звернув увагу на наочне навчання. Таке навчання, за Й. Песталоцці, передбачає надання переваги ознайомленню з довкіллям, використанню справжніх речей (екскурсії, використання предметів побуту та ін.), а не малюнків. О. Ф. Музиченко підкреслював, що ідеї великого педагога вітчизняні вчителі не завжди правильно реалізували, в результаті чого знижувалась якість навчання. Так, постійне пояснення вчителем усього, що діти бачать, розвіювало їхню увагу й не сприяло встановленню зв'язків між явищами. Траплялося, що використання наочності в одних педагогів обмежувалось лише стінами школи, у інших, навпаки, воно виходило за її межі, зазначив О. Ф. Музиченко [6]. Отже, вчений дійшов висновку, що важливо глибше вивчати спадщину Й. Песталоцці для того, аби взяти з неї все корисне для педагогічної науки.

Таким чином, історико-педагогічні дослідження учених КІНО 20-х років ХХ ст. були зосереджені переважно на вивченні сучасної зарубіжної педагогічної думки та педагогіки ХІХ ст. Але були й великі праці, в яких вони висвітлювали питання розвитку педагогіки західноєвропейських країн, починаючи з педагогічної думки в стародавній Греції та Римі. Поряд із вищезгаданою працею С. А. Ананьїна, присвяченій розвитку ідей трудового виховання, слід відзначити посібник "Нариси з історії педагогіки" Г. Є. Жураківського, який дістав високу оцінку як тогочасних, так і сучасних дослідників. Посібник був значним внеском у розвиток історико-педагогічних досліджень, зважаючи на те, що з початку 20-х років у ВНЗ більше вивчали курс "Сучасні педагогічні течії" ніж курс "Історія педагогіки". Тому він цінний для вивчення саме історії розвитку школи.

Висвітлюючи історію розвитку педагогічної думки в Стародавній Греції та Римі, вчений детально описав систему освіти і виховання в різних прошарках давньогрецького суспільства, акцентуючи увагу на вихованні дітей різних вікових груп, на змісті освіти в різних типах шкіл, а також на особливостях сімейного виховання. В праці розкрито педагогічні погляди античних мислителів – Цицерона, Квінтіліана, Плутарха й особливо Платона та Аристотеля.

Варто зазначити, що в період активного висвітлення педагогічного досвіду зарубіжних країн історії української педагогічної думки приділялось недостатньо уваги. Особливо наприкінці 20-х років, коли зміни в політичному житті України вплинули на характер публікацій педагогів, які стали набувати ідеологічного та пропагандистського характеру. Тому слід відзначити дослідження Г. Є. Жураківського про розвиток освіти в Україні у ХVІІІ ст. Вчений був переконаний, що недостатня увага до вивчення української історії в навчальних закладах є великою проблемою, тому зробив спробу ліквідувати цю прогалину.

У праці окреслено історичні передумови освітньої діяльності Київської громади (переважно університетської молоді), яка ставила завдання поширити освіту в Україні, особливо серед селянства, та завдяки цьому зупинити наступ процесів ополячення та русифікації українського народу. Автор оцінив як діяльність польського студентства в напрямку поширення освіти рідною мовою серед українських селян, так і зростання національної самосвідомості серед студентів Київського університету [3].

Отже, історико-педагогічні праці вчених Київського ІНО у 20-х роках ХХ ст. засвідчують глибоке вивчення ними зарубіжного педагогічного досвіду в різні історичні періоди, починаючи з часів Античності, а також звернення до проблем розвитку української школи та педагогіки. Висвітлюючи розвиток педагогічної науки в світі, вчені закладу звертались як до загального історико-педагогічного аналізу, так і до розвитку окремих педагогічних ідей, до розгляду спадщини видатних педагогів. Це були оригінальні праці, які заклали основу подальших досліджень історико-педагогічного напрямку у вітчизняній науці.

Використана література:

1. Ананьїн С. А. Актуальні педагогічні питання на Заході // Рад. освіта. – 1924. – № 1-2. – С. 85-97.
2. Ананьїн С. А. Трудове виховання: його минуле й сучасне / С. А. Ананьїн. – К. : Книгоспілка, 1924. – 148 с.
3. Жураківський Г. Є. До питання про джерела освітньої діяльності старої Київської громади // Записки КІНО. – 1930. – № 6. – С. 125-136.
4. Іваниця Г. М. Песталоцці й початкове навчання // Рад. освіта. – 1927. – № 2. – С. 10-24.
5. Манжос Б. С. Дві теорії навчання // Шлях освіти. – 1928. – № 12. – С. 200-220.
6. Музиченко О. Ф. Ідеї Песталоцці на Україні й у Росії // Шлях освіти. – 1927. – № 4. – С. 57-73.
7. Музиченко О. Ф. Сучасна школа в нас та за кордоном // Рад. освіта. – 1924. – № 12. – С. 93-97.
8. Родніков В. П. На порозі к делу // Пролетарська освіта. – 1920. – № 3-4. – С. 23-26.

Аннотація

В статті розглядаються дослідження в галузі історії педагогіки викладачів педагогічних дисциплін Київського інституту народної освіти. Проаналізовані праці вчених, присвячені розвитку зарубіжної та української педагогічної думки в різні вікові періоди, а також розвиток окремих педагогічних ідей та поглядів.

Annotation

In the article examined research in industry of history of pedagogics of teachers of pedagogical disciplines of the Kievan institute of folk education. Labours of scientists, devoted development of foreign and Ukrainian pedagogical idea in different age-old periods, are analysed, and also development of separate pedagogical ideas and looks.